

Adalékok Románia távolmaradásának kérdéséhez a Csehszlovákia elleni 1968. évi agresszióból

(Kivonat)

A dolgozat tisztázza az 1968. évi csehszlovákiai beavatkozás néhány vetületét. A magyar vezetés vonakodva vett részt az akcióban. Romániát nem hívták, és reálisán fenyegetett sem volt, mint azt a nyugati sajtó és CEAUȘESCU beállította. Mind Románia, mind pedig Jugoszlávia haderőt vonultatott fel a magyar határra, Románia aktiválta a Magyarországra irányába történő, a Varsói Szerződés államai között tiltott katonai hírszerzést is. Hasonló súlyú magyar válaszlépések nem történtek. A magyar politikai vezetés nyugtalanságára semmilyen adat nincs a román és jugoszláv katonai lépések okán, a magyar katonai vezetést pedig áthallásosan, de a szovjetek megnyugtatták, nincs okuk aggodalomra.

*

Meggyőződésem, hogy súlyos hiba lenne az 1968. évi „Prágai tavasz” eseményeit az egykori, úgynevezett „szocialista” világszisztem egésze történetéből kiszakítva, valamiféle speciális csehszlovák jelenségnek tartva vizsgálni. Az események összefüggenek egymással. A bomlás folyamata a „birodalmat” összekovácsló SZTÁLIN halálával megkezdődött. 1953. július 17. – Berlin, 1956. október 23. – Budapest, 1968. január 3–5. és augusztus 21. – Prága, illetve Csehszlovákia – a legfontosabb mérföldkövei a fejlődésnek, és annak a bomlási folyamatnak, amely végül Lengyelországon keresztül az 1989. decemberi eseményekhez, továbbá a Szovjetunió

széteséséhez vezetett. A válságokat, forradalmakat kiváltó okok szorosan kapcsolódnak egymáshoz és az egyik megmozdulás valójában előkészítette a következőt. Az sem véletlen, hogy a szovjet iga lerázásáért folyó megmozdulások a Német Demokratikus Köztársaságban, Lengyelországban, Magyarországon és Csehszlovákiában kezdődtek el először. Egyrészt ezek az országok voltak társadalmilag és gazdaságilag a „tábor” legfejlettebb államai, másrészt a társadalom politikai fejlettsége, a demokratikus hagyományok – bár korlátozottan, de élt, – a történelmi gyökerek itt mutatták meg a lakosságnak a leghamarabb és legélesebben a keleti típusú zsarnokság elviselhetetlen voltát. És ha komolyan vesszük – de ha vitatkozunk is vele – Samuel P. HUNTINGTON civilizációk háborúja elméletét¹, arról sem szabad elfelejtenünk, hogy a nyugati – keresztény (katolikus–protestáns) – és a bizánci gyökerű ortodox kultúrák választóvonalára pont ezeknek az országoknak a keleti határainál húzódik. Ha a széthullott Jugoszlávia utódállamait nem számítjuk, az egyetlen ország, amelyet középen, a Kárpátok mentén vág e vonal ketté: Románia, ahol mindkét hatás egyformán él és nyilvánul meg. Talán az sem volt véletlen, ha ennek az elméletnek oldaláról vizsgáljuk az eseményeket, hogy a romániai forradalom gyújtó szikrája épp Temesvárott lobbant fel.

Az 1968-as csehszlovákiai eseményeknek a kiemelkedő történelmi jelentősége abban rejlik, hogy először mutatta meg a világnak: a sztálini rendszerű „szocializmus” megreformálhatatlan, hiszen erejének záloga és alapja a zsarnokság. A minden ízében ellenőrzött, szabályozott, csak egy ember vagy egy párt vezérszerepére épülő rendszer pedig, mivel képtelen megújulni, eleve erőszakkal fojt el minden reformtörekvést. Ha pedig, miként a „prágai tavaszt” elindító csehszlovák reformkommunisták vélték, a társadalom demokratizálásával kísérelik megújítani a szocialista mozgalmat, az eredeti gyökerekhez visszatérve, automatikusan szétmállik a bolsevista felépítmény.

A diktatórikus irányzat hívei, mindenképpen a Szovjet Kommunista Párt vezetői, tovább-

bá ULBRICHT, GOMULKA és ZSIVKOV szinte az első pillanattól igyekeztek teljes súllyal befolyásolni a DUBČEK vezetete csehszlovák reformkommunistákat. Sikertelenül. Következtesen követték a saját maguk választotta utat. Egyedül KÁDÁR János és a magyar pártvezetés tartotta DUBČEK-et természetes szövetségeseink. 1968-al vette kezdetét ugyanis Magyarországon a gazdaság korszerűsítése, ahogy akkor nevezték, az „új gazdasági mechanizmus”, amely a piacgazdaság egyes elemeit, a piac szabályozó szerepét átvéve igyekezett megreformálni, eleinte meglepő sikerrel, a magyar gazdasági életet. Elképzeléseik egyrésze nagy hasonlóságot mutatott az Ota ŠIK által megfogalmazott cseh gazdaságpolitikával.

Ha az 1968-as események lefutása utáni helyzetből nézzük CEAUȘESCU szerepét, akkor első pillantásra úgy tűnik, hogy szinte az első pillanatoktól bátran kiállt a DUBČEK vezetete irányváltás mellett. E „karakánságával” alapozta meg későbbi tekintélyét nyugaton, mindenkélt az Egyesült Államok vezetése szemében. A valóság azonban kissé más volt, mint utólag kiderült. Elsőnek KIRÁLY Károly, ismert volt erdélyi politikus, egy nyilatkozatában olvastam néhány mondatot. Idézem. Elsőnek a riporter teszi fel a kérdést: „Őn, a hatvanas évek végén az »agyközpontot« belülről látta és ismerte az eseményeket. Ön mivel magyarázza CEAUȘESCU elvártas évekbeli reformnyitását, amely máig is irathetetlen a későbbi fejlemények ismeretében?”

KIRÁLY Károly válasza: „A romániai reformista korszak már 1962-ben elkezdődött, Gheorghe GHEORGHIU-DEJ vezetése alatt. CEAUȘESCU nem tehetett, vagy nem mert egyebet tenni, folytatta és kisajátította a reformkezdeményezéseket. Az 1968-as események nagy lehetőséget kínáltak neki arra, hogy reformköpenybe burkolózva megszilárdítsa hatalmát. Tévedés, hogy CEAUȘESCU azért nem vonult be Csehszlovákiába, mert nem akart. Nem hívták, ez volt az ő nagy bánata. Később viszont elhittette a közvéleménnyel, hogy ő tagadta meg a bevonulást. Meghódította mind a belső, mind a

világközvéleményt. Én viszont akkor már ott voltam Bukarestben, ismertem az igazságot, amelyet azóta mindenki elfelejtett... Persze a hangzatos nyilatkozatok után alig fél évvel a legfelső vezetés köreibben már arról beszéltek, az volt a nyilvánosságra nem hozott álláspont, hogy helyes lépés volt DUBČEKék megdöntése, a bevonulás, mert a szocializmus nem engedheti meg magának az efajta anarchiát.”²

CEAUȘESCU és általa Románia távolmaradásának ezt az igazi okát erősíti meg az orosz történelemkutatóknak a közelmúltban nyilvánosságra hozott kutatási eredménye is.³ Kutatásaik szerint a szovjet kommunista párt politikai bizottsága, mindenkélt BREZSNJEV, egy a Varsói Szerződés felsőszintű katonai vezetését érintő román – pontosabban: CEAUȘESCU – ellenvélemény miatt „orrolt” meg a román pártfőtitkára. És ezért eleve kihagyta a csehszlovák kérdés „rendezésére” irányuló lépésekből. Itt lép be a képbe KÁDÁR János. A magyar pártvezető – mint említettem – nagy rokonszenvvel fogadta DUBČEK reformterveit. Röviddel DUBČEK megválasztását követően, elsőnek az ún. „szocialista” országok vezetői közül, január 20–21-én már találkoznak Nagyatpolcsányban (ma: Topolčany) és Tótmegyer (Polarikovo) térségében egy vadászatban. A közös vadászat, majd a hatóságok közötti beszélgetés jó légkörben zajlott le. DUBČEK nyílt és őszinte volt.⁴ Ezt követte a február 7-i komáromi (Komarno) hivatalos találkozó. A DUBČEK-ről alkotott véleményt rögzítő feljegyzés szerint a csehszlovák pártelnök „felelősségteljesen foglalkozik az érdemi kérdésekkel. A dolgok érdemi részét tekintve felkészült ember. Járatlan az új beosztásával járó külsődleges kérdésekben. Nagy rokonszenvvel viseltetik pártunk (Itt az MSZMP-ről van szó. P.I.), munkástípusa iránt. Törekszik a jó személyes kapcsolatok kialakítására...”⁵ Arról, hogy a rokonszenv kölcsönös, szintén február 7-én értesült KÁDÁR János. BREZSNJEV hívta fel telefonon és bevezetésként beszámolt DUBČEK első moszkvai látogatásáról. „Nagyon meleg szavakkal emlékezett meg DUBČEK elvtárs KÁDÁR

elvtárrsal történt találkozásáról...⁶ Ezt követően tért rá BREZSNYEV hívása érdemi részére, a román javaslatra. Mielőtt idézném, egy mondat erejéig ki kell térnem a KÁDÁR–BREZSNYEV telefonbeszélgetésről készített feljegyzésekre. KÁDÁR nem tudott oroszul, így a beszélgetéseket tolmács közbeiktatásával folytatták le. A feljegyzéseket a tolmács utólag készítette, tehát a lényegét rögzítik és nem a szó szerinti jegyzőkönyveket. BREZSNYEV egyébként mindig rendkívül udvarias hangnemben és érezhető tisztelettel beszélt KÁDÁRRal. De térjünk rá a feljegyzésre. „Végül, kitért BREZSNYEV elvtárs a román elvtársak javaslatára a Politikai Tanácskozó Testület összehívását illetően. Előzőleg már hívták őt GOMULKA és ZSIVKOV elvtárs (–ak. P.I.), akik szerették volna tudni, milyen álláspontot képviselnek a szovjet elvtársak. Mi nem várunk ettől különösebbet, mondotta BREZSNYEV elvtárs, a románok nyilvánvalóan a saját álláspontjukat szeretnék előtérbe helyezni, amiről tanúskodik képviselőjük felszólalása a 18-hatalmi bizottságban és MAURER olaszországi megnyilatkozásai. Bár semmi jót nem várunk, valamit válaszolni kell, mert magát a kérdés felvetését nem lehet figyelmen kívül hagyni...”⁷ Mivel a beszélgetés többi része nem kapcsolódik a csehszlovák kérdéshez, nem idézem tovább a feljegyzés szavait. E néhány sor is kellően idézi a román–szovjet ellentét lényegét – a Varsói Szerződés hatásköréről volt szó, amit a román fél erőteljesen ellenzett – és az ellentét mélységét. A témára KÁDÁR és BREZSNYEV egy későbbi, február 13.-i beszélgetés során még visszatért. A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete ülését egyébként 1968. március 5–8-án tartották meg, Szófiában.⁸

A román fél kihagyása a csehszlovák problémák „rendezéséből” a drezdai tanácskozás szervezésének az időszakában vetődött fel. Március 11.-től szinte minden nap hívta BREZSNYEV KÁDÁRt a csehszlovák kérdés miatt, a helyzetet nagyon élesnek minősítve. „Prágából nagyon kedvezőtlen hírek érkeznek – így március 12-én BREZSNYEV –, az események gyorsan fejlődnek és veszélyes tendenciát vetnek fel.

Különösen veszélyes, hogy mindez a hadseregbe is kiterjedt. Jó lenne tanácskozni arról, hogyan tudnánk segíteni DUBČEK elvtársnak, hogy meg lehessen akadályozni az események további fejlődését ilyen irányban...”⁹ Kádár a politikai rendezés híve volt, és nem tartotta szerencsésnek a beleszólást a csehszlovák pártvezetés munkájába. Március 19-én reggel hívta BREZSNYEV KÁDÁRt és közölte, hogy DUBČEK reagál a tanácskozási javaslatára és Drezdát tartaná célszerű helyszínének. BREZSNYEV javasolta KÁDÁRnak Bulgária meghívását is „mert a hatból már csak ők hiányoznak”¹⁰. Romániát meg sem említette. KÁDÁR ekkor még nem reagált a javaslatra. Dél előtt ismét BREZSNYEV kérte telefonhoz KÁDÁRt. Tájékoztatta, hogy DUBČEK szerint március 23., szombat lenne a legjobb időpont, és a tanácskozáson Csehszlovákián, Szovjetunióon kívül még Magyarországnak, Lengyelországnak, valamint az NDK-nak kellene részt vennie. A szovjet vezető újból fölvetette Bulgária részvételét. „Ami Bulgária meghívását illeti, KÁDÁR elvtársnak az volt a véleménye, hogy kevesebb jó hatást tudunk ezzel Csehszlovákiára gyakorolni, mint amennyi rossz hatást Romániára. BREZSNYEV elvtárs ezzel egyetértett, DUBČEK elvtárs is csak a szomszédos országokra gondolt...” Ez egyébként már az előző mondatokból is világos volt.¹¹

Másnap KÁDÁR János megbízásából BARTÁNÉ, a tolmács hívta fel BREZSNYEVet, és a következőkről tájékoztatta: „A mi Politikai Bizottságunk vegyes érzelmekkel fogadta a találkozásra vonatkozó javaslatot, mert nem sok pozitívum várható tőle, és számolni kell a negatív csehszlovák és nemzetközi értelmezéssel és visszhanggal is. – Az MSZMP PB határozata az volt, hogy ha a szovjet és a többi párt kívánja, a magyar is részt vesz a drezdai tanácskozáson, bár nem sok értelmét látja – az a vélemény, hogy nehéz jó variánszt választani, de talán mégis az lenne a jó, ha Csehszlovákia szomszédos országainak képviselői vennének részt rajta. Tehát, ha a románok nincsenek képviselve, akkor a bolgárok nélkül...”¹². BREZSNYEV válaszában közölte, hogy egyetért a magyar javaslattal, ZSIV-

KOV (a bolgár KP elnöke, P.I.) amúgy is hat napra Törökországba utazik, így könnyű lesz neki megmagyarázni, miért nem hívták meg Drezdába. Hogy, hogy nem, március 23-án Drezdában mégis ott volt ZSIVKOV, a bolgár párt vezetője. Ennyit BREZSNYEV szavahihetőségéről. A Magyar Szocialista Munkáspárt politikai bizottsága egyébként március 19-én vitatta meg a drezdai tanácskozáson való részvétel kérdését, a már említett állásfoglalást hozva. A vita során többen fölvetették, hogy egy ilyen tanácskozás komoly károkat okozhat a csehszlovák kommunista párt célkitűzéseinek. Rontja hazai presztízsét, és a régi, leváltott, szektáns pártvezetők malmára hajta a vizet. Arról nem is beszélve, hogy komoly károkat okozhat a magyar törekvéseknek is. Románia részvételének kérdését nem érintették. A részvétel fölvetése BREZSNYEVnek egyértelműen KÁDÁR János ötlete és javaslata volt. Meggyőződés, hogy ezzel Magyarország várható bírálatát, amellyel sem a németek, sem a bolgárok nem nagyon fukarkodtak, akarta eliminálni. Arról nem is beszélve, hogy formailag tökéletesen igaza volt. Természetesen, csak ha figyelmen kívül hagyjuk azt a „csekélységet”, hogy egy független, ráadásul a második világháborúból győztesen kikerült (1968-ban már nem lehetett ezt a tényezőt sem figyelmen kívül hagyni) ország és párt belügyének számító kérdéseibe való nyílt beavatkozásról volt szó. Közbevetőleg megjegyzem, ez a „szempont” egyik szuperhatalomnak sem jelentett különösebb problémát a csehszlovák ügy során.

Bulgária – akárcsak Románia – nem volt közvetlenül határos Csehszlovákiával, ezért a közvetlen biztonságának érve sem indokolta részvételét sem a vitákban, sem a katonai akcióban. E kérdést tekintve KÁDÁR János javaslatának tökéletesen igaza volt. A bolgár pártvezetők a legortodoxabb sztálinisták közé számítottak. A szovjet kommunista párt politikai bizottságának héjái bizton számíthattak rájuk a nemzetközi viták során. Ezt pedig a csehszlovák kérdésben esetenként ingadozó, néha „galambnak” tűnő BREZSNYEV sem hagyhatta számításán kívül.

Elődeivel ellentétben ő soha nem volt egyeduralkodó helyzetben.

A drezdai tanácskozást követően Románia bevonásának szükségességét KÁDÁR János sem szorgalmazta tovább, bár tisztában volt vele, hogy DUBČEK iránti, ekkor még meglévő rokonszenvével egyedül maradt a porondon. A következő, 1968. május 8.-i moszkvai tanácskozáson Walter ULBRICHT és Todor ZSIVKOV nem is kísért azonnal tudomására hozni.¹³ A további lépéseket már az „ötök” (Szovjetunió, NDK, Lengyelország, Magyarország és Bulgária) tették meg. Az érdekesség kedvéért megjegyzem, hogy egyetlen magyar katonai okmány sem használta a megszállás tervezése, végrehajtása során a Varsói Szerződés megnevezést, végig „szövetséges erők”-ről beszélt. A gyakorlati munkákat is GRECSKO marsall szovjet honvédelmi miniszter irányította a Varsói Szerződés főparancsnoksága helyett. Románia kihagyása miatt a Varsói Szerződés helyett más megnevezést, vagy ha úgy jobban tetszik, címkét kellett használni. Ugorjunk néhány hónapot a történet időrendjében.

1968. augusztus 21-én a kora reggeli órákban CEAUȘESCUt is – a nyugati országok, a NATO vezetőihez hasonlóan – meglepte és alaposan megijesztette a „szövetséges” csapatok agressziója. Erre utalnak a következő napokban nagy gyorsasággal elmondott beszédei és Románia katonai védelmének megerősítése érdekében hozott intézkedései. Ezekre most nem térünk ki. Félélmét csak fokozhatta a nyugati sajtó. Sorozatos cikkekben említették, tárgyalták Románia fenyegetettségét.¹⁴ Az igazságnak tartozunk annyival, hogy megállapítsuk, a sajtóban megjelent szovjet csapatmozgásokról szóló nyugati jelentések többsége a tényleges helyzet téves értelmezésén alapult. A lengyeli és odesszai szovjet katonai körzetek egyes hadosztályai résztvettek Csehszlovákia megszállásában, ezért mozogtak. Utólag megállapítható, hogy Romániát semmilyen veszély nem fenyegette. Románia akkori stratégiai helyzetét össze sem lehet hasonlítani Csehszlovákiáéval. És a párthűséget tekintve is „szilárd” államnak számított. Cseh-

szlovákia – azaz Csehország – valósággal beékelődik Németország középső területeibe. Nem véletlenül jelentette ki a múlt század elején CLAUSEWITZ, hogy akinek a Cseh-erdő – mai nevén: Šumava – a bitokában van, az uralja a német síkságot. Erre az előnyre a szovjet katonai vezetésnek mindenáron szüksége volt. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a hatvanas évek második felében kezdte meg a szovjet vezérkar tervezni az újonnan rendszerbe állított közepes hatótávolságú ballisztikus rakétáinak a telepítését. E nukleáris robbanófejjel ellátott rakéták ideális kilövőhelyének tűnt a Šumava hatalmas erdőségekkel borított területe. Nyugat-Csehország középhegységeiből Portugáliától Skóciáig mindent le lehetett fogni. E célokat GRECSKO marsall nagyon pontosan megfogalmazta 1968. szeptember 4-én, két héttel a megszállás után, CZINEGE Lajos magyar honvédelmi miniszternek Moszkvában, egy tárgyalás során. „Jelenleg Közép-Európában a legfontosabb a kezünkben van... a NATO megzavarodott és még mindig nem tért magához. Félnék komolyabb ellenintézkedéseket tenni...” Később így beszélt: „A Varsói Szerződés hadseregeinek hadászati helyzete jelentősen megjavult azáltal, hogy ebben az irányban erőfölényre tettünk szert...”¹⁵ E néhány mondat is jól jelzi, mit jelentett akkor Csehszlovákia. Románia ezzel szemben gyakorlatilag nem jelentett sem veszélyt, sem előnyt a szovjetek számára. Minden oldalról „szocialista” országok vették körül, ezért eszükbe sem jutott, ahogy több nyugati lap is emlegette, egy füst alatt „lerendezni” a román kérdést is.

Mindentől függetlenül úgy tűnik, CEAUȘESCU vagy valóban megjéjdt, vagy rájött, hogy ezt a helyzetet kihasználva nagyszerűen tudja Románia függetlenségét a világ közvéleménye előtt demonstrálni és ezt követően learatni az ebből fakadó előnyöket. Ráadásul megértette, hogy e lépéssel az országa lakosságának nagy részében élő szovjetellenességre építve, saját népszerűségét is jelentősen növelheti. A lényeg: azonnal reagált az eseményekre. A szokásos szónoklatokon túlmenően augusztus 24-én teljes harcészültségbe helyezték a román hadsereg je-

lentős részét. Mozgósították a tartalékos tiszteket. Megkezdték a 200 000 fős nagyságúra tervezett népi milícia felfegyverzését és kiképzését. Az erdélyi 3. hadsereg fölkészült egy esetleges magyar támadás visszaverésére, az első és második lépcsőben 2–2 hadosztályt, mintegy 250 harckocsit csoportosítva.¹⁶ Ezzel egyidőben Jugoszlávia is jelentős erőket, 6 hadosztályt, 450 harckocsit vonultatott föl a magyar határ irányába.

A magyar katonai vezetés előtt nyilvánvaló volt, hogy mind a román, mind a jugoszláv katonai lépések elsősorban védelmi jellegűek. Mégsem tudták a Magyarország határainak irányába csoportosult összesen 10 hadosztálynyi erőt, mintegy 700 harckocsival, figyelmen kívül hagyni. Már csak azért sem, mert a Magyar Néphadsereg akkori erőcsoportosítása nyugati irányú volt. A román és jugoszláv határ mentén csak keretalakulatok, iskolák és hadtáptézmények állomásoztak, illetve voltak.

Az is fokozta veszélyérzetüket, hogy amíg a NATO és a semleges országok irányába hatékony magyar felderítés folyt és ennek eredményeként a magyar vezérkar meglehetősen pontos adatokkal rendelkezett az NSZK, valamint Ausztria, Jugoszlávia politikai és katonai lépéseiről, addig szinte semmit sem tudott a román helyzetről. A Varsói Szerződés belső szabályozásai szerint ugyanis a tagországok egymás ellen semmilyen irányban és semmilyen területen nem folytathattak katonai hírszerzést, felderítést. E helyzet negatívumai a megszálláskor azonnal kiütköztek. Kiderült, hogy még a szovjet vezérkar által a csehszlovák fegyveres erők helyzetéről átadott adatokban is rengeteg tévedés volt. A magyar vezérkar sürgősen pótolni akarta a hiányokat. Úgy tűnik, hasonló lépésre kényszerült a román vezérkar is. Akkor szolgálatot teljesítő magyar határőr tisztek szerint ugyanis azokban a napokban feltűnően sok román hírszerző érkezett turistaként Magyarországra.¹⁷ Azt is számításba kell venni, hogy mindkét ország katonai vezetésében, ha óhatatlanul is, de működött és hatott a történelmi ellentétek lélektani hatása. Megállapítható azonban, hogy a magyar lépések elsősorban önmegnyugtató jellegűek

voltak, mivel sehol sem lépték túl a tervezés szintjét. Elsőnek a Magyar Néphadsereg „harc-készültségi szintjének fokozására” intézkedtek. E nagyon harcias színezetű megfogalmazás a valóságban azonban nem jelent többet, mint az amúgy is mindenütt meglévő szolgálatok gyakoribb ellenőrzését, a kidolgozott tervek pontosítását és így tovább. Egyik feladat sem lépte túl a laktanyák kerfiteseit és nem igényelt többletkiadásokat.

Mint részleteztem, Magyarország nem rendelkezett Románia irányába semmilyen saját felderítő adattal. A szovjet vezérkar pedig e kérdésben egyetlen tájékoztató adatot sem adott át. Ezért sürgősen meg kellett tervezni legalább a határmenti román területek légi felderítését, mégpedig úgy, hogy a magyar gépek ne lépjenek be a román légterbe, csupán a határ mentén repüljenek. Több MIG-15-ös típusú felderítő géppel tervezték meg a „bepillantást”. A terveket azonban nem realizálták. Az elképzelések szerint megközelítően Arad–Nagyszalonta–Nagyvárad–Érmihályfalva–Nagykároly–Szatmárnémeti–Halmi vonala mögé mint-egy 10–20 km-re belátva lehetett volna nyomon követni az esetleges csapatmozgásokat.¹⁸

Ezzel egyidőben a vezérkar kidolgozta az úgynevezett „DELTA” tervet, amely szintén védelmi jellegű volt. A Magyar Néphadsereg mozgósítását, felvonulását és védelemre való berendezkedését tartalmazta, nagy vonalakban, arra az esetre, ha az országot egyidejűleg érné támadás nyugatról, délről és keletről. Konkrét ellenséget a terv sehol nem nevezett meg. A „DELTA” terv szerint négy nagyobb hadászati-hadműveleti csoportosítást létrehozva, egyidejűleg kellett volna folytatni a Csehszlovákia megszállásával kapcsolatos feladatokat, illetve megszervezni a védelmet a Dunától délre a Kis-Alföldön, déli irányban a Duna–Tisza közepén és keleti irányban a Nagy-Alföldön.¹⁹

A terv a Magyar Néphadsereg összes erőit, továbbá az ország mozgósítható tartalékait számításba vette. Érdekessége, sőt figyelemre méltó vonása (!), ugyanakkor nem számolt az ország területén állomásozó szovjet csapatokkal, a „Déli Hadseregcsoport” erőivel, pedig ezek jelentős ré-

sze éppen az Alföldön (pl. Debrecenben stb.), illetve a Duna–Tisza-Közén (pl. Kecskeméten, Kalocsán stb.) volt elhelyezve. Ez már önmagában is bizonyítja, nem reális, valóban végrehajtható okmányokról, hanem – megismétlem – önmegnyugtató papírmunkáról volt szó.

A magyar katonai vezetést azonban a román–jugoszláv katonai lépések, vagy az akkor, a sajtóban gyakran földidézett „kisantant” réme nem hagyta nyugton. (Megjegyzem, hasonló félelemre utaló nyomot egyetlen politikai okmányban sem találtam.) Ennek tudható be, hogy CZI-NEGE Lajos magyar honvédelmi miniszter 1968. szeptember 4-én, a megszállást követő első találkozózn, azonnal fölvetette GRECSKO marsallnak, hogy „Szeretnénk ismerni a szovjet vezető értékelését az európai katonapolitikai helyzet alakulásáról. Hogyan értékeli Jugoszlávia és Románia részéről foganatosított intézkedéseket? ...Mi nem vagyunk idegesek, de a déli határainkon 9–10 hadosztály vonult fel. A szovjet vezetők véleményének ismerete erősítené pozícióinkat...” GRECSKO csak hosszadalmasabb általános eszmefuttatást követően tért rá a válasza érdemi részére: „CEAUȘESCU most veszélyben érzi magát, attól tart, hogy csapataink Romániába is bevonulhatnak. Ijedtében most megmutatta igazi arcát...” Majd tovább folytatva rámutatott, hogy Jugoszláviában is hasonló a helyzet. Szovjet részről pedig semmilyen lépést nem terveztek és nem terveznek ellenük.¹⁹ Bár nem mondta ki, de sugallta, hogy amíg a szovjet csapatok Magyarországon vannak, a magyar katonai vezetés ne tartson sem Romániától, sem Jugoszláviától. A továbbiakban, 1968 végéig a román kérdés egyetlen tárgyaláson sem merült föl többé.

1998. április 14.

Jegyzet

1. Samuel P. HUNTINGTON: *Civilizációk háborúja?* In: *Külpolitika*: 1995. 3-4. sz. p. 183-204.
2. Tévedés, hogy CEAUȘESCU nem akart bevonulni Csehszlovákiába. Interjú KIRÁLY Károlyal. In: *Magyar Fórum*. 1990. II. 17. p. 10.
3. Rudolf PIKHOJA és Vladimír VOLKOV orosz történészek Prágában 1994. április 18-20-án elhangzott előadásai nyomán.
4. Országos Levéltár (továbbiakban: OL) 288. f/47/743. f. 1-5.
5. OL. Ugyanott. f. 8-13.
6. OL. Ugyanott. f. 14-16.
7. Ugyanott.
8. *Magyarország történelmi kronológiája* IV. 1944-1970. Akadémiai Kiadó, Budapest 1982. p. 1129.
9. OL. 288. f/47/743. f. 33-35.
10. OL. Ugyanott. f. 42.
11. OL. Ugyanott. f. 43.
12. OL. Ugyanott. f. 44-45.
13. SIPOS Péter: *KÁDÁR János és az 1968. évi bevonulás*. In: *História*. 1992. 8. sz. p. 22-25.
14. *Hadtörténelmi Levéltár MNVK. 2. Csf-ség, Katonapolitikai napi sajtótájékoztató* 1968. 196-220. sz.
15. *Magyar Honvédség Központi Irattára* (továbbiakban: MHKI) 5/12/12. sz. csomag 55. sz. irat. Feljegyzés az MNK és a SZU honvédelmi miniszterek 1968. szept. 4-i tárgyalásáról.
16. MHKI 5/12/43. sz. csomag 45., 46., 47. sz. iratok.
17. KOVÁCS Jenő ny. hór. alezredes közlése.
18. Ua. mint 16. sz. jegyzet.
19. MHKI 5/12/24. sz. csomag. MNVK. 3. Csf-ségnek a DELTA tervre vonatkozó okmányai.
20. Ua. mint a 15. sz. jegyzet.

Date privind problema neparticipării României la agresiunea din 1968 împotriva Cehoslovaciei (Rezumat)

Lucrarea clarifică unele aspecte ale intervenției din 1968 din Cehoslovacia. Conducerea maghiară a participat cu rețineri serioase. România nu a fost invitată și nici nu a fost periclitată în timpul acțiunii, așa cum au susținut mediile occidentale și CEAUȘESCU. Atât România, cât și Iugoslavia a concentrat divizii și blindate la granița cu Ungaria, iar România a activat și serviciul militar de informații în direcția Ungariei, lucru interzis de altfel între membrii Pactului de la Varșovia. Din partea maghiară nu s-au luat măsuri de asemenea gravitate. Nu se cunosc date privind neliniștea eventuală a conducerii politice maghiare din cauza măsurilor militare românești și iugoslave, iar conducerii militare i-a fost sem-

nalată indirect din partea sovietică, să nu fie neliniștită.

Data Concerning the Problem of Romania's Non- Participation at the Aggression against Czechoslovakia in 1968 (Abstract)

The paper clarifies some aspects of the intervention in Czechoslovakia in 1968. The Hungarian leaders participated with serious restraints. Romania was neither invited nor endangered during the action, as the western media and Ceaușescu affirmed. Romania, as well as Yugoslavia, concentrated divisions and tanks at the Hungarian border, and Romania also activated the military information service towards Hungary, a measure that was forbidden among the members of the Warsaw Pact. On the Hungarian side, no such serious measures were taken. There are no data concerning the anxiety of the Hungarian political leadership provoked by the Romanian and Yugoslav military measures, and the military leadership was indirectly announced by the Soviets, that there was no reason to worry.

